

ڪرڻا ڪرڻا

مقصود گل

پراڻي شاعري

سنڌڙي ڪتابي سلسلي جو ٽيون ڪتاب

ڪرڻا ڪرڻا

(ٻاراڻي شاعري)

مقصود گل

سنڌڙي ڪتابي سلسلو رتوديرو

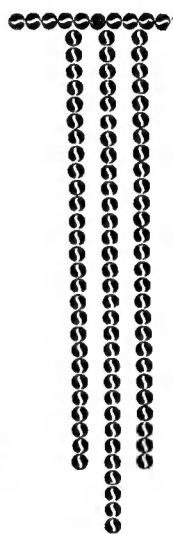
هٽڙي حق اداري وٽ هٽيڪا

ڪتاب:-	ڪرڻا ڪرڻا (ٻاراڻي شاعري)
شاعر:-	مقصود ”گل“
ڏاڻيٽل ۽ اسڪرپچر:-	قاضي اختر
لي آئوٽ ۽ ڪلرسيپريشن:-	فتاح هاليپوٽو
چيائيندڙ:-	سنڌي ڪتابي سلسلو رنوديرو
چيپيندڙ:-	غلام رسول ميمڻ
چاپو:-	شڪارپور ماڊرن پرنٽنگ پريس
ڳاڻيٽو:-	ٻهريون
ملھ:-	هڪ هزار ڪاپيون
سال:-	پنج رپيا
	ڊسمبر ۱۹۸۵ع

★ هلڻ جو هٿي ★

- ۱ - مڪتبہ اسحاقية - جھونا مارڪيٽ - ڪراچي.
- ۲ - ادبيات - تڪ ڇاڙهي - حيدرآباد .
- ۳ - مارئي ڪتاب گهر - بئراج روڊ - سکر.
- ۴ - ماڊرن بڪ اسٽور جڙيل شاه روڊ - لاڙڪاڻو.
- ۵ - گل سينٽر - رنوديرو .

ار پنا

سنڌ
ٿر تي ۽ جي
سدوري پٽ
پرواني سيوهاڻي ۽
جي نالي،
جيڪو ٻالڳتي ۽ کان وٺي
ٻاراڻي ادب جي سينڌ
سنواريندو رهي ٿو.

اسانجا شايع ٿيل ڪتاب

- (۱) وکريل موقی (مضمون ۽ مقالا) ڊاڪٽر عظامحمد حامي
- (۲) زندگي ڏي موت (ترجمو ڪهاڻيون) ڪرشن چندر
- (۳) ڪرڻا ڪرڻا (ٻاراڻي شاعري) مقصود گل

اسانجا ايڊيٽڙ ڪتاب

- (۱) ڏيا ٿيل ڦليل جا (رباعيون) ڊاڪٽر عظامحمد حامي
- (۲) چار شاعر چار ٻار ڪو (تنقيد) مرتب مقصود گل
- (۳) ڪن ڪن ۾ ڪر (شاعري) سرڪش سنڌي.

گهراڻن لاءِ پتو-

سنڌڙي ڪتابي سلسلو رتوديرو (سنڌ)

” سنڌاءُ “

نمبر	مضمون	صفحو
۱	پنهن جي پاران	۱
۲	مهاڳڻ	۳
۳	اهڙو ڏوهي جنهن کي	۹
۴	حمد	۱۲
۵	نعت	۱۳
۶	هارن جي دعا	۱۴
۷	لولي	۱۵
۸	ماءُ جي دعا	۱۷
۹	علم	۱۸
۱۰	قوم جي امانت	۱۹
۱۱	اصول	۲۰
۱۲	نصيحت	۲۱
۱۳	صفائي	۲۲
۱۴	ڌرتي جا ستارا	۲۳
۱۵	مڪڙيون ۽ گل	۲۴
۱۶	لڪان ٿو	۲۵
۱۷	ارادو	۲۶
۱۸	مٺڙي امڙ	۲۷
۱۹	اجرڪ ٻاڏو	۲۸
۲۰	رهل راند	۳۰
۲۱	ماما چنڊ	۳۱
۲۲	آس	۳۲
۲۳	برسات	۳۳

۲۴	چولن وارو	۲۴
۳۵	پالش وارو	۲۵
۳۶	هاري جو پٽ	۲۶
۳۷	ٻارن جو سال ۱۹۷۹ع	۲۷
۳۸	اٿو ٻيا جا ٻار	۲۸
۴۰	چنڊ چانورن جي ماني	۲۹
۴۱	پـوليـو	۳۰
۴۲	مجبوري	۳۱
۴۴	آس چانوَ	۳۲
۴۵	ٽمون ۽ جو خواب	۳۳
۴۷	راڻي باغ جو سير	۳۴
۴۹	پٽائي	۳۵
۵۰	لاڙڪاڻي جو سير	۳۶
۵۳	سڪر	۳۷
۵۵	سيوہـڻ	۳۸
۵۸	ستارا	۳۹
۵۹	محنت	۴۰
۶۰	پرڻم ڀري ۽ ڪاڻو دڙو	۴۱

پنهنجي پاران

ٻار قوم جو اهڙو اهم ۽ عظيم سرمايو آهي جنهن کي ڪڏهن به نظر انداز ڪري نٿو سگهجي. اڄ جو ٻار سپان جو سرواڻ آهي، انهيءَ ڪري اسان جو قومي فرض آهي ته ٻار جي ذهن جي تعمير ۽ سهڻي سوچ لاءِ مناسب ۽ وندرائيندڙ ادبي مواد موجود ڪري ڏيون ته جيئن سنڌي ٻار کي پالڻجيءَ ۾ ئي ادب جي اهميت جي خبر پوي ۽ ٻوليءَ جي محبت پيدا ٿئي.

انهيءَ گهرج کي محسوس ڪندي اسان سنڌي ڪتابي سلسلي پاران نوجوان شاعر مقصود گل جي ٻاراڻي شاعري پڙهندڙن آڏو پيش ڪري رهيا آهيون. اميد ٿا ڪريون ته هي ننڍڙو ڪتاب ٻاراڻي ادب ۾ مڃتا ماڻيندو.

هن کان اڳ اسان هڪ ڪتاب ”وڪريل موتي“ ۽ ”زندگيءَ ڏي موت“ پيش ڪري چڪا آهيون ۽ اهي ٻئي ڪتاب پڙهندڙن وٽان محبت ڀري موت ماڻي چڪا آهن.

اسان پنهنجي پڙهندڙن ۽ ادب سان واهڻو رکندڙ دوستن کي گذارش ٿا ڪريون ته هي ٻارن جي شاعري ”ڪرڻا ڪرڻا“ اسان جي هٿ جو پورهيو آهي انهيءَ کي هریت ۽ ٻريم سان پڙهي ۽ پرڄهي اسان کي اسان جي اوڻائين ۽ سوڏاڻن کان ضرور واقف ڪن ٿا، جيئن سندن مفيد مشورن جي روشنيءَ ۾ قدم کڻي اسان پنهنجي منزل طرف وڪ وڌائي سگهون.

آخر ۾ اسان سڀني سهڪاري سچن جا ٿورا مڃيون ٿا جن اسان سان پنهنجي خلوص ۽ محبت جو ڀرپور اظهار ڪيو ۽ ٻارڙن جي

هن سوکڙي ”ڪرڻا ڪرڻا“ کي ادب جي افق تي جڳ مڱ
جرڪاڻڻ لاءِ اسان جي مدد ڪئي.

اميد ته سنڌي ٻارڙا هي ٻاراڻا ٻول ٻنهن جي نونلي زبان سان
وري وري پڙهندا ۽ سنڌڙي جي ڌرتيءَ تي هي آواز ٻڌڻ ۾ ايندو.

ڌرتسي ساري ساڻسي ٿيندي،
سانگين کي سرهائي ٿيندي.

قاضي عبدالڪي ”قائل“ سرشاري
نگران:-

سنڌڙي ڪتابي سلسلو

المنظر- رڻوڀرو

۸- ڊسمبر ۱۹۸۵ع

مهاڳ—

ادب زندگيءَ جو ترجمان به آهي ته زندگيءَ جي تعمير ۽ تربيت ۾ به اهم ۽ بنيادي ڪردار ادا ڪري ٿو. نه فقط ايترو، پر ادب جي ذريعي قوم جي ذهن، فڪر ۽ عمل کي نئون، تعميري ۽ انقلابي موڙ ڏئي سگهجي ٿو. خاص طرح سان ٻار جي اڀرندڙ، سرندڙ، ٻاڪ ۽ صاف ذهن کي سٺين دڳ سان لائڻ لاءِ، منجهن اخلاق جو جوهر پيدا ڪرڻ لاءِ، عمل ۽ تخليق جو جذبو جاڳائڻ لاءِ، وطن ۽ قوم جي محبت ۽ خدمت جو جذبو ۽ ولولو پيدا ڪرڻ لاءِ ادب مان بنيادي ڪارڻ سڏي سگهجي ٿو، ٻار مستقبل جو معمار به آهي ته قوم ۽ ملڪ جو وارث به آهي، انهيءَ ڪري ٻار جي صحيح بنيادن تي تربيت ۽ تعليم لاءِ ان کي اهڙو صحتمند ادب ڏيڻ ضروري آهي جيڪو ان جي ڏاند جو هجي ۽ ان جي ذهني معيار مطابق هجي، ان سان گڏ اهڙن لفظن ۾ هجي، جيڪي کيس سولائيءَ سان سمجهه ۾ اچن، جنهن ۾ ان جي دلچسپيءَ جو مواد موجود هجي، جنهن ۾ دلچسپ، اثراني ۽ دلڪش پورائين ۾ اخلاق جي اصلاح ۽ ذهن جي تعمير ۽ تربيت جون ڳالهائون سمجهايون ويون هجن.

اهوئي سبب آهي، جو ٻارن لاءِ ڪهاڻيون، مضمون، گيت ۽ ٻيا لکڻ ڏاڍو ڏکيو ڪم آهي. اسان جا اديب ۽ شاعر هن طرف تمام گهٽ ڌيان ڏين ٿا، انهيءَ ڪري اسان جي ٻارن کي ٻين ٻولين ۾ ٻاراڻو ادب پڙهڻو پوي ٿو. اسان جيڪڏهن چاهيون ٿا، ته اسان جي ٻارن جي سهڻي نموني ۾ تربيت ٿئي، ۽ پنهنجي ٻولي ۽ ادب جو تحفظ ٿئي ته ٻارن لاءِ لکڻ، ته جيئن هنن ۾ پنهنجي زبان ۽ ادب جي محبت ٿئي ۽ منجهن ادبي ذوق ۽ لکڻ جو شوق پيدا ٿئي.

جيڪڏهن اسان پنهنجي ٻاراڻي ادب جو جائزو وٺنداسون، ته

اسان کي تمام ٿورو ذخيرو نظر ايندو. شمس العلماء مرزا قليچ بيگ مرحوم تمام سٺي نموني ٻاراڻي ادب جي شروعات ڪئي هئي، پر اهو سلسلو اهڙي نموني سالم ۽ سوڌو نه رهيو، وري به خوشي ۽ جي ڳالهه آهي جو موجوده دور ۾ ڪجهه نوجوان شاعر ٻارن لاءِ گيت ۽ بيت لکي رهيا آهن. منهنجي ڀياري قاضي مقصود ”گل“ به هن طرف وڪ وڌائي آهي، ۽ سهڻو، سڀاڻو ۽ ساڃاهه ڀرو گيتن جو مجموعو پيش ڪري رهيو آهي.

عزيري مقصود گل، ٻارن لاءِ گيت ۽ نظم لکندي ٻارن جي ذهني معيار ۽ رجحان جو ڀورو خيال رکيو آهي. لفظ به اهڙا استعمال ڪيا اٿس، جيڪي ٻارن لاءِ اوڀر، اجنبي ۽ ڏکيا نه آهن، پر کين سولائيءَ سان سمجه ۾ اچي سگهن ٿا. ان کان سواءِ مضمون به اهڙا کنيا اٿس، جيڪي ٻارن جي ڏانهن جا آهن، ۽ انهن ۾ سندن دلچسپيءَ جو سامان موجود آهي. رواني، اثر انگيزي ۽ دلچسپي ۽ دلنشيني جو به خاص خيال رکيو اٿس. انهيءَ لحاظ کان اميد رکي سگهجي ٿي ته هي نظم ۽ گيت ٻار شوق ۽ ذوق سان پڙهندا ۽ وري وري ورجائيندا. وڏي ڳالهه هيءُ آهي ته شاعر جي آڏو ٻارن جي ذهني، فڪري، مذهبي ۽ اخلاقي تعليم ۽ تربيت جو نڪه مقصد سامهون آهي، ۽ هن اهڙي ڳالههون سهڻي، سلوڻي ۽ ٻه اثر نموني ٻارن کي ذهن نشين ڪرائڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪئي آهي. سندس انداز- بيان اهڙو آهي جو اخلاق ۽ اصلاح جون ڳالههون ٻارن جي ذهن تي ٻوجهه نه ٿينديون. اها هڪ مڃيل حقيقت آهي ته اخلاقي قدرن کان سواءِ صلاح ۽ صحتمند معاشره وجود ۾ اچي نٿو سگهي، ۽ نه قوم ڪو صحيح عملي رخ اختيار ڪري سگهي ٿي. خوشي ۽ جي ڳالهه، آهي جو مقصود گل جي هنن ٻاراڻن نظمن ۾ اها حقيقت نمايان نظر اچي ٿي. هن پنهنجو مقصد پيش ڪرڻ وقت ۽ ٻارن کي اخلاق ۽ اصلاح جو سبق سيکارڻ وقت اسلامي تعليم جو خيال رکيو آهي. مجموعي جي شروعات ئي حمد

۽ نعت سان ڪئي اٿس. هو ٻارن کي ذهن نشين ڪرائي ٿو ته انسان کي الله تعاليٰ پنهنجي قدرت سان پيدا ڪيو آهي ۽ کيس علم ۽ عقل جي زيور سان سينگارڻو آهي:

قدرت سان ٻاڪ ٻرور انسان کي اڀارو ۽
علم ۽ عقل سان ان کي آ زبور ٻنارو.

هو ٻارن کي اها حقيقت به سمجھائي ٿو، ته نبي پاڪ محمد مصطفيٰ ص اسان کي حق ۽ سچ جو سبق سيکاريو، مسڪينن ۽ هيٺن جي حمايت ڪئي، انسان جو شان ۽ شرف قائم ڪيو، انسانيت ۽ اخوت جو سبق ڏنو ۽ ذات، قبيلي، رنگ ۽ نسل جا ويڇا مٽائي ڇڏيا ۽

ذات قبيلي رنگ نسل جا، سارا فرق مٽائڻ وارو.
حامی، هادي، مير محمد ص، مولا سان ملائڻ وارو.

اسان جي نبيءَ سڳوري اسان کي هيٺن جي همراهي ڪرڻ ۽ انسان ذات جي خدمت ڪرڻ جو درس ڏنو آهي. ”گل“ ٻارن کي اها هدايت ڪندي چوي ٿو ته پنهنجي عملي زندگي ۾ پاڻ سڳورن کي پنهنجي پيشوا بنايو ۽ سندن پيروي ڪريو.

هيٺن کي ڏيڇ هٿڙا، آڌار ٿي انهن جو ۽
اڳواڻ پنهنجي پيارا، پيارو رسول ڪرتون.

اسان جي ريت آهي ته ماءُ پنهنجي اولاد کي دعا ڪندي رهندي آهي، گل جي هن مجموعي ۾ ماءُ جي دعا به آهي، ته لولي به. ماءُ پنهنجي پٽڙي کي دعا ڪندي ۽ لولي ڏيندي کيس بهادر ٿيڻ، هيٺن جي همراهي ڪرڻ، اخلاق ۽ علم جي زيور سان پاڻ کي سينگارڻ، وطن سان محبت ڪرڻ ۽ سنڌ جي خدمت ڪرڻ جي هدايت ڪري

ٿي. ان سان گڏ اها دعا به ڪري ٿي، ته الله تعاليٰ تنهنجو
حامي ٿيندو.

الله تنهن جو حامي آئون بهال ٻڃڙا،
جڳ جڳ جيئن سدائين لاکيڙا لعل ٻڃڙا،
دردن پرين دلين تي تون مهربان ٿيندين.

ٻاراڻي شاعريءَ لاءِ گهٽ ۽ نظم ٽن قسمن جا ٿيندا آهن. هڪڙا
اهي جن ۾ شاعر پاڻ يا ٻارن جي والدين جي زباني ٻارن کي هدايت
۽ نصيحت ڪندو آهي، ٻيا اهي جن ۾ شاعر ٻارن کي وندرائڻ لاءِ ۽
کي حقيقتون ذهن نشين ڪرائڻ لاءِ قدرت جي نظارن جي منظرنگاري
ڪندو آهي، ۽ ٽيون اهي جن ۾ شاعر ٻارن جي زباني ٻارن جا جذبات،
احساسات ۽ امنگوڻ بيان ڪندو آهي. هن مجموعي ۾ ٽنهي قسمن جا
نظم ملن ٿا. هو ٻارن کي نصيحت ڪندي محنت ڪرڻ جو
سبق سيکاري ٿو.

ويهي نه وقت پنهنجو سستي ڪري وڃائج،
محنت ڪري سدائين هٿ پير پيو هلائڻج.
ٻارن کي سندن اهميت جو احساس ڏياريندي چوي ٿو.

اوهين گل چمن جا ۽ سرهاڻ آهيو،
اوهين وقت ايندڙ جا اڳواڻ آهيو.

ٻارن کي نصيحت ڪرڻ جي سلسلي ۾ جيڪي عنوان ڪنيا اٿس،
اهي سندس مقصديت جي نشاندهي ڪن ٿا. مثلاً اصول، نصيحت،
صفائي، ترقي جا ستارا، لڪان ٿو، اجرڪ پايو وغيره. هو انهن عنوانن
۾ ٻارن کي وطن جي محبت، ثقافت جي ساڃاه، محنت، محبت،
همت، انسانيت جي خدمت، هيٺن جي همراهي، ڏاڍن سان مهاڏو

ڏيڻ جو سبق سيکاري ٿو. هو پنهنجي ۾ ڏاڍو ۾ اميد نظر اچي ٿو:

ارڏا اڀري اڳتي ايندا،
ظلم ستم جي پاڙ پٽهندا.
علم هنر سان دلڙي لائي،
عقل جي اعليٰ جوت جلائي،
همت جو هٿيار کڻي شل،
پون ۾ چڏن بستان بنائي.

ننڍڙن معصومن کي جڏهن هو ڪم ڪندي يا پالش ڪندي
ڏسي ٿو ته سندس دل تڙ پي اٿي ٿي. سندس نظم ”پالش وارو“ ۾
اوهان کي اسان جي معاشري جي حقيقي تصوير نظر ايندي. پالش وارو
جي هنن لفظ ۾ ڪيڏو نه درد آهي.

پالش وارو آهيان ڪا ڪا! پالش وارو آهيان،
ننڍڙن هٿڙن سان ٿو ويٺو بوٽ وڏا چمڪايان.

ٻارن کي پنهنجي وطن جي محبت ۽ ان جي خدمت جو احساس
ڏيارڻ لاءِ سندن واتان چوارائي ٿو:

سنڌڙي ٿي سر گهورينداسي،
ڏاڍا ڏونگر ڏونگر ڏورينداسي.

ماءُ جي محبت جو سبق سيکارڻ لاءِ ٻار جي زباني چوارائي ٿو:

منهنجي دل ۾ تنهنجي الفت،
تنهنجي ۾ ۾ رن هيٺان جنت.

ٻارن جي دلچسپيءَ لاءِ ڪن نظمن ۾ ”گل“ ڏاڍي سهڻي
منظر نگاري پيش ڪئي آهي. ان کان سواءِ ڪن نظمن ۾ ٻارن کي

پنهنجي وطن جي شهرن جو سير ڪرايو اٿس، ۽ انهن شهرن جا سهڻا
 نظارا بيان ڪيا اٿس. اهڙن نظمن ۾ رواني به آهي ته دلڪشي به آهي.
 اميد آهي ته اهي نظم ٻار ڏاڍي شوق ۽ ذوق سان پڙهندا، ڪن نظمن
 ۾ ننڍڙن ٻارن جي وندر ۽ ورونه جو سامان به موجود آهي، جهڙوڪ
 رهل رانس، ماما چناب، وغيره. مطلب ته هي مجموعو مقصديت،
 جامعيت ۽ تاثر جي لحاظ کان ٻاراڻي شاعريءَ ۾ منفرد حيثيت رکي ٿو.
 عزيزي مقصود ”گل“ جي هن سهڻي پيشڪش تي آءٌ کيس مبارڪ باد
 ڏيان ٿو. دعا آهي ته الله تعاليٰ ڪتاب کي ٻارن ۾ مقبول بنائي.

ڊاڪٽر ميهڙ عبدالماجد سنڌي

لاڙڪاڻو - سنڌ

۱۲- نومبر، ۱۹۸۵ع

اهڙو ڏوهي، جنهن کي!

قومي وجود کي برقرار رکڻ لاءِ ٻاراڻو ادب (نظم - نثر) لکڻ، هر هڪ ليکڪ کي قومي فرض آهي. نئون نسل جيڪو اڳتي هلي قومي قدرن جو رکوال ۽ قومي ورثي جو وارث بنجي ٿو، تنهن کي بنا هڪ جي منزل تي پهچائڻ لاءِ سنئون رستو ڏيکارڻ ضروري آهي. ٻار صحيح طرح سان سوچڻ ۽ پنهنجا فرض سڃاڻي انهن جي پورائي لاءِ اڳتي وڌڻ. ان لاءِ ضروري آهي ته اهڙو ادب تخليق ڪجي جنهن سان نون ذهنن جي ترقي ۽ سندن سوچ سان تعمير ٿي سگهي. کين پنهنجي قومي ۽ سماجي ذميوارين جو احساس ٿئي ۽ پاڻ کي سماج جي ستاري لاءِ ٻڌل سمجهن.

اهو ادب جنهن سان ايندڙ نسل جي، ذهنن تي، قومي ثقافت، ۽ قومي ايڪي جو ڀرپور انداز ۾ اثر وجهي. جنهن سان همدردي، پيار، محبت ۽ ڀائپي جا جذبا سگهه ٿين. جنهن سان ٻار سچ ڳالهائڻ ۽ سچ ٻڌڻ کان نه لنوائين. منجهن ڪوڙ ۽ سچ کي سڃاڻڻ جي قوت پيدا ٿئي، ٻين جا حق ادا ڪرڻ ۽ پنهنجا حق حاصل ڪرڻ سکڻ.

هڪ عظيم قوم جي حيثيت سان منجهن تعليم ۽ تربيت جي حاصل ڪرڻ لاءِ بي انتها جذبو پيدا ٿئي ۽ انهي دڳ ۾ پوري رفتار سان لاڳيتي سفر ڪرڻ لاءِ سندرو ٻڌي اٿن.

هن وقت جو ليکڪ ۽ پنهنجي قومي بقا لاءِ پنهنجي نئين نسل جي ضرورت کان اڳيون ٻوٽي نه ٿو سگهي. هو ڄاڻي ٿو ته پاڻ پنهنجي نئين نسل جي رهبري لاءِ ٻڌل آهي. ٻيءَ صورت ۾ کيس قومي ۽ اخلاقي فرض ادا ڪري نه ڪرڻ جو ڏوهي ٺهرايو ويندو. اهڙو ڏوهي جنهن کي ڪيتريون پيڙهيون معاف نه ڪنديون ۽ صدين تائين نئين

نسل جي ڪورٽ ۾ جوابدار بنجي ويندو ۽ اهڙو جوابدار، جنهن جي وڪالت ڪرڻ لاءِ ڪوبه تيار نه هوندو. اهڙي سبب آهي جو اڄ جو هر هڪ ليکڪ پنهنجي وٽ ۽ وس آهي، پنهنجي قومي وجود ۽ تشخص کي قائم رکڻ لاءِ هٿ پير پيو هڻي.

سنڌي ادب جي لحاظ کان ٻارن کي سندن سوچن جي وڌاڻي ۽ انهن کي پڪي پختي ٿيڻ لاءِ اهڙو ادب (نظم - نثر) مهيا ڪرڻو آهي. جيڪو کين سولائي سان سمجهه ۾ اچي سگهي ۽ سندن دلين تي چٽو ۽ جٽاءُ ڪندڙ اثر ڇڏي.

شاعري، ٻارن جي خيالن ۽ جذبن کي مناسب پاسي ڏانهن موڙڻ لاءِ وڏي ۾ وڏي ڪارائتو طريقو آهي. ڏٺو ويو آهي ته ٻار، نثر جي ڀيٽ ۾ نظم کي وڌيڪ پسند ڪندو آهي. اهڙي سبب آهي جو هو نظم يا ڀيٽ کي ٻر زبان ياد ڪري ڇڏيندو آهي.

ٻارن لاءِ شاعري ڪرڻ سولي ڳالهه ناهي. شاعر کي ٻاراڻي سوچ نائين هيٺ لهي اچڻو پوي ٿو. هن لفظن ۾ ته شاعر پاڻ کي ٻاراڻي اوستا ۽ اڻي لکي ٿو ۽ اهڙي شاعري ئي ٻارن لاءِ ڪارگر ٿي سگهي ٿي. انهيءَ ڏس ۾ ڪيترن ئي جوان ذهن رکندڙ ترقي پسند شاعرن پاڻ پتوڙيو آهي. جن ۾ استاد بخاري اياز گل اڌل سومرو مختيار مڱهار نصير مرزا ۽ ذوالفقار سيال جا نالا اچي وڃن ٿا.

سنڌ، سنڌي قوم ۽ سنڌي ٻوليءَ جي هڏ ڏوڪي، مقصود ”گل“ به هڪ شاعر جي حيثيت سان پنهنجي فرض کي محسوس ڪندي ٻارن لاءِ لکڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. اها پرک پڙهندڙن تي ڇڏيل آهي ته هي ليکڪ پنهنجي سوچ جي قدبت کي، پنهنجي قدبت جي ڀيٽ ۾ ڪيترو ننڍو بڻائي سگهيو آهي ۽ ٻارن جي لاءِ ڪيترو مناسب لکي سگهيو آهي.

البت ايترو چوڻ کان مون کي ڪوئي به نه روڪي ته هن ٻاراڻي شاعري جي ڪتاب ۾ ڪيترا اهڙا عنوان به اچي ويا آهن، جن تي

هن کان اڳ نه لکيو ويو آهي. انهيءَ ڪوٽ کي پورو ڪرڻ تي هن ساڻسي ڪيرون ضرور لهڻيون، پوءِ ڪهڻيون نه ته ٿوريون ئي سڃي. لطيف سائين جي انهيءَ بيت جيئن ته :-

نـري ڦاڻـسي ڪينگري نلها ڦـيرا ڏي،
نـه آڻـي نـه ني، تـه به سلهاڙي وڌي سڃين.

”سرڪش سلڻي“

لاڙڪاڻو-۴-۱۱-۱۹۸۵ع

” حمد ”

دنيا هجي جو مالڪ الله پاڪ آهي.
ان لاشريڪ جو ٻيو ڪوئي شريڪ ناهي.

ڌرتي فلڪ ستارا سج چند جنهن بنايا،
سبزي، اناج، ميوا، هن ٽوڙ مان اڀايا.

هرچيز آھ ٻارو! الله جي حوالي،
هرڪنهن کي رزق ڏي ٿو سائين سدا سنڀالي.

قدرت سان پاڪ پرور انسان کي اڀايو،
علم ۽ عقل سان ان کي آ زبور بنايو.

انسان کي عطا ڪئي عظمت خدا وڏي آ،
قرآن به ان جي تعريف رب ڪئي آ.

انسان آھ اعليٰ جي پاڻ کي سڃاڻي،
محنت ڪرڻو پنهنجي قبضي ۾ چند آئي.

قدرت سان ڪارخانو ٻارو! سڄو هلي ٿو،
الله جي فضل سان چرخو سڄو چلي ٿو.

ويٺا پکي چمن ۾ مالڪ جو حمد ڳائڻ،
باغن ۾ ”گل“ هميشه سرهاڻ ٿا ورهائڻ.

”ذمت“

سچَ جسي راه ٻڌائڻ وارو.
هيئن ڪي همٿائڻ وارو.

آيو اونڌاهي دنيا ۾،
حق جسي جوت جـ لائڻ وارو.

مسڪينن سان الفت جنهن جي،
سڀ ڪي سڀني لائڻ وارو.

مجبورن ۽ مظلومن ڪي،
پيار ڏئي ٻـرجائڻ وارو.

انسانن ڪي عظمت بخشـي،
اوج مٿي پهچائڻ وارو.

ذات، قبيلي، رنگ، نسل جا،
سارا فرق مٽائڻ وارو.

حامي، هادي، مير محمد ص،
مـولا سان ملائڻ وارو.

محشر ۾ ”گل“ شافع ٿيندو،
امت ڪـي بخشائڻ وارو.

” ٻارن جي دعا ”

ننڍڙن هٿن سان مالڪِ تـوڪان دعا پـنون ٿا،

حاصل ٿي هاڃ ساڳي جيڪا اسين گهرون ٿا.

تعليم سان اسان کي سينگار پاڪ مـولا،

رستو سڌو اسان کي ڏيکار پاڪ مـولا،

دل جي حضور سان هي اڄ التجا ڪيون ٿا.

اخلاق جو اسان کي ميوو چڪاھ سائين،

نيڪي ملي جنهين سان سو دڳ ٻڌاھ سائين،

اهڙي اميد پنهنجي دل ۾ اسين رکون ٿا.

ڪلفت ۽ ڪوڙ سارو دل مان ڪيون ڌڪاري،

الفت رکي اندر ۾ سينا ڇڏيـون سنواري،

توفيق ڏي عمل جي جيڪو اسين ڇئون ٿا.

جيڄل امڙ سان الفت ڌرتيءَ سان پيار ڪريون،

سهڻي زمين سنڌ تـان جانين نثار ڪريون،

ڏي ديس جي محبت جنهن ۾ اسين رهون ٿا.

دشمن ۽ دوست جو هن دل ۾ ڌيان ڌاريـون،

همت ڪري ڏکن جو ڏونگر سگهو اڏا يون،

تنهن جي ڪرم ڏي هر دم مولا، اسين ڏسون ٿا.

رت ساڻ ريج ڏيئي ڌرتيءَ تي باغ ٺاهيون،

اميد جسي ڇمن ۾ ”گل“ پيار جا لڳايون،

ان آس جسي سھاري جڳ ۾ اسين جيون ٿا.

لـولـي

لولسي لولسي لولسي ٻچڙا! لولي لولي لولي پٽ!!
جيجل تنهنجي گولسي ٻچڙا!! لولي لولي لولي پٽ!!

لعل لڏي ٿوون لائق ٿيندين،
دڪهارن جا درد ڪٽيندين،
ماءُ مٺيءَ سان تنهنجو ٺاٽو،
جيجل کان ٿوون منهن نه مٽيندين،
اوڪي ويل نه ايندي ٿوئي.
سائين ڪنده شل سولي ٻچڙا! لولي لولي لولي پٽ!!

ڪونڌر شال ڪلهن تي تنهنجي،
سهڻي اجرڪ جرڪي پيئي،
هڪ جيڏن سان خوش ٿي ڪيڏين،
ماءُ سدائين مرڪي پيئي،
سنرو رهم ٿوون سال صديون شل،
ڪين ڏسون ٿوون اولي ٻچڙا! لولي لولي لولي پٽ!!

سنڌڙيءَ جو ٿوون وارث آهين،
دٻس مٺي جو آهيون دودو،
پنهجن جي لٽي پيار جي برڪا،
ڌارين جي لٽ هرندڙ شعلو،
ٿوون ان سنڌ جو ڏولو ڏولڻ،
سنڌ سنڌ آ ڏولسي ٻچڙا! لولي لولي لولي پٽ!!

هن ڌرتيءَ جي نوسان عظمت،
عظمت تنهنجي ڌرتيءَ آهي،

ٽئون ڌرتيءَ کي ڀرتو آهين،
 ڌرتيءَ توکي ڀرتي آهي،
 مشڪل ۾ ٽئون ڌرتيءَ خاطر،
 رت سان کيڏج هولي ٻڇڙا ! لولي لولي لولي ٻٽ !!

جيڪو ويڙهي هن ڌرتيءَ تي،
 ديد وجهي ڪا ميري سيڙي،
 ڌوڙ ڌري ٽئون دودا تنهن کي،
 منهن ۾ وجهجان ڪاري ڪهڙي،
 هوشو وانگر هوڪا ڏهڻي،
 کيڏيءَ کي هن گولي ٻڇڙا ! لولي لولي لولي ٻٽ !!

ظلم جو راوڻ امن جي سڀتا،
 سورن سان ستائڻي ڇڏين،
 رات وري ڪا ڏاڏڻ بڻجي،
 ڏينهن سڄو ڳوڙڪاڻي ڇڏين،
 اونداهيءَ جي ارڏا ٽڏين،
 ڇيهڙيون ڪر چولي ٻڇڙا ! لولي لولي لولي ٻٽ !!

”ماء جي دعا“

اڄ ٻار آندو، ٻچڙا! آخر جوان ٿيندين،
هن قوم ۽ وطن جو تون پاسبان ٿيندين.

وڏڙو ٿي لعل منهنجا دودو تڄان دلارا،
ڏاڍن سان جنگ جوڙي هڻن کي ڏڄ سهارا،
الله جي فضل سان تون ڪامران ٿيندين.

تعليم جي شمع سان گهر گهر ڪجانءِ روشن،
اخلاق جي گلن سان سينگارجانءِ گلشن،
دنيا ۾ ديس دلبر جو مان شان ٿيندين.

الله تنهنجو حامي آئون نهال ٻچڙا،
جڳ جڳ جيئن سدائين لاکيڻا لعل ٻچڙا،
دردن ڀرين دٻين تي تون مهربان ٿيندين.

گلزار ٿيندو گاشن تنهنجي ئي ڪوششن سان،
”گل“ ٿي وڌاءِ خوشبو الفت رکي چمن سان،
منهنجي دعا اٿئي شل ماڻهو مهان ٿيندين.

”علم“

علم سان ڪريو پيار او ٻارو!
 علم سان ڪريو پيار.
 علم جي خاطر محنت ڪريو،
 علم جي حاصل دولت ڪريو،
 سينگارو سنسار - او ٻارو! علم سان ڪريو پيار.
 علم سڀن جو مان وڌائي،
 علم صحيح انسان بڻائي،
 علم ڪري بيدار - او ٻارو! علم سان ڪريو پيار.
 علم جا زيور پايو ساڻي،
 پنهنجو پاڻ سڃاڻو ساڻي،
 علم سڄو سينگار - او ٻارو! علم سان ڪريو پيار.
 جهل جي رات کٽائڻ جي لاءِ،
 علم جي جوت جلائڻ جي لاءِ،
 تر تڻو سڀ تيار - او ٻارو! علم سان ڪريو پيار.
 علم جا ”گل“ گلشن ۾ ٻوڪيو،
 خوشبوئن سان ترقي مڻوڪيو،
 ديس ڪيو گلزار - او ٻارو! علم سان ڪريو پيار.

” قوم جي امانت ”

تون قوم جي امانت اي نونهال ٻڄڙا،
هردم رهي ٿو مون کي تنهنجو خيال ٻڄڙا.

ڪوسو لڳي نه توکي منڙا هوا جو جهوٽو،
محنت ڪري اي پيارا تون ٻار پنهنجو ٻوٽو.

تعليم سان الفت هر وقت رک ٿي-يارا،
ايندڙ زمان ۾ جيئن ڏئين قوم کي سهارا.

هن قوم جي بقا جو توتي مدار آهي،
تون آچمن جي رونق توسان بهار آهي.

علم ۾ هنر پرائي تون باوقار ٿي وڃ،
گلڙن کي بخش رونق تن جي بهار ٿي وڃ.

سستي نه ڪر مٿا تون هوشيار ٿي پيارا،
جيڪي سبق ملن سي پڙه پيار سان خدارا.

اخلاق سک سٺا ۽ ”گل“ جي مثال ٿي وڃ،
خوشبوءِ ڏي سڀن کي ۽ خوش خصال ٿي وڃ.

" اصول "

انسانيت سڳي ٿسون انسان ٿي پيارا،
انسان ساڻ الفت پنهن جو اصول ڪرتون.

هيئن ڪسي ڏيڇ هٿڙا، اڏار ٿي انهن جو،
اڳواڻ پنهن جو پيارا، پيارو رسول ڪرتون.

تو ڪي اڳر ملي ڪا تڪليف راه حق ۾،
انعام ان ڪي سمجهي جلدي قبول ڪر تون.

همت سان حق ڪسي وٺ، خيرات گهر نه ڪنهن کان،
پنهن جو حصو ٻين کان زوري وصول ڪرتون.

محنت ڪري مٿاهين تعليم پڙهه ضروري،
وبهي نه دقت پنهن جو پڙا فضول ڪرتون.

مرڪي ورهه "گر" جان خوشبوءِ هيڏي هوڏي،
هڪڙي گهڙي نه پنهن جو منهنڙو ملول ڪرتون.

” نصيحت ”

ٻڌ ٻار هيءَ نصيحت دل سان ڏيان ڏيئي،
ڪم ڪر اهو جنهن مان نيڪي سدا مليئي.

ويهي نه وقت پنهنجو سستي ڪري وڃائج،
معنت ڪري سدائي، هٿ پير پيو هلائج.

هي وقت وير آهي ڪنهن لاءِ ڪهن رکيو،
ان سان گڏ هلڻ لئه، ساجهر سويل هلبو.

سستي ڪندڙ ڪسي آخر پڇتائڻو پوي ٿو،
ڌوڪو وڌو انهيءَ کي بس کائڻو پوي ٿو.

سوچي سنڀال ساجهر معنت سان پيار ڪرتون،
ڪر پاڻ پي سجاڳي ٻين کي به تيار ڪرتون.

ڪر ياد سڀ سبق ۽ کوڙا به ياد ڪرتون،
پڙه بيت گيت پيارا ۽ دل کي شاد ڪرتون.

معنت ڪري جي ڏيندين تون امتحان پيارا،
ٿيندين ڏهن خوشيءَ سان تون ڪامران پيارا.

ڪر قدر وقت جو ۽ معنت کي ڪرتون پنهنجو،
سچ سان رک محبت وڌندو وقار تنهنجو.

دل سان هندا پيارا ”گل“ جي اها نصيحت،
جنهن ۾ لڪل ائيني پيارا سچي حقيقت.

هڪري خوب محنت سنواريو وطن کي،
 ڏيو ”گل“ جان خوشبوءِ ساري چمن کي،
 وطن جي وڏائي، اسان جي وڏائي.

” ڌرتيءَ جا ستارا ”

اوهين ٻار ڌرتيءَ جا آهيو ستارا،

پسايو زمين تي نوان ڪي نظارا.

محبت سان دنيا ۾ گڏجي گذاريو،

ڪڍي دل مان ڪلفت اندر ڪي اجاريو،

ونديو پيار الفت سدائين پيارا.

غريبن ڀتين جا غمخوار بڻجي،

ڏکون جا ڏک ۾ سڃاڻار بڻجي،

ڏهو بي سهارن ڪي سڪ مان سهارا.

مصيبت جي مارين جي امداد ڪريو،

پها پيار جا دل دکايل تي ڌريو،

وسائي ڇڏيو سڀ ستم جا شرارا.

هڙهي علم جڳ ۾ ڪيو روشنائي،

جهالت جي اوندهه وڃي مات کائي،

پڙهڻ کان ڪڏهن ڪين ڪريو ڪنارا.

اوهين ”گل“ چمن جا ۽ سرهاڻ آهيو،

اوهين وقت ايندڙ جا اڳواڻ آهيو،

ڪين قسمتن ڪي اوهان جا اشارا.

”مڪڙيون ۽ گل“

گـلـڙـن ساڻ چمن جي زينت،

ننڍڙا ۽ مار وطن جي زينت.

ننڍڙا جڏهين وڏڙا ٿيندا،

واس گلن جان سڀ کي ڏيندا،

علم پرائڻي سمجهه وڌائڻي،

زيور خلق سنداسي ڀائڻي.

ماڪ سنڌا معمار سي ٿيندا،

هرهڪ دل جو ٺار سي ٿيندا،

هيئن کي سي هٿڙا ڏيندا،

دڪ وارن جا درد ڪٽيندا.

ڏاڍن لڻ ڏهڪاءُ ٿي هوندا،

ظلم جي دل ۾ گهٽ ٿي هوندا،

اوچو گات مروڙن جي لڻ،

ڏاڍ ڏمر کي ٽوڙن جي لڻ.

ارڏا اڀري اڳتي ايندا،

ظلم ستم جي ڀاڙ پٽيندا،

ٻهڪي شمال گلن ڦلـواري،

ڀونءِ سدوري مهڪي ساري.

مڪڙين مان ئي ”گل“ ٿي پوندا،

سرهاڻن جا هل ٿي پوندا.

” لکان ٿو ”

ننڍڙن ٻارن کان لکان ٿو،
ديس دٻارن کان لکان ٿو.

ننڍڙا سر جي وڏڙا ٿيندا،
دڪيوارن جا درد ڪٽيندا،
سميت نه سهندا سرمائي جي،
هيٺن کسي سي هٿڙا ڏيندا،

پنهجن ٻارن کان لکان ٿو،
ننڍڙن ٻارن کان لکان ٿو.

علم هـنـر سان دلڙي لائي،
عقل جي اعليٰ جوت جلائي،
همت جو هٿيار کڻي شل،
پـوـنـه چڏن بستان بنائي،

چنڊ ستارن کان لکان ٿو،
ننڍڙن ٻارن کان لکان ٿو.

سنهڙا سهڻا ماڻڪ موتي،
جڳ ۾ جوت انهن آ اوٽي،
نازڪ نازڪ ”گل“ کڻي مـوـن،
تن جي لٽ آ مالها پوٽي،

نيٺن ٺارن کان لکان ٿو،
ننڍڙن ٻارن کان لکان ٿو.

” ارادو ”

سنڌڙي نسي سر گهورينداسين،
ڏاڍا ڏون-گسر ڏورينداسين.

جيڪل جي له پيڪل بڻجي،
چنگ وري ڪو چورينداسين.

سون مٽي ڪيئن سيل مٽايون،
قند نم قن سان تورينداسين.

جيڪو نفرت نڀاڏ وڃائي،
بت انهيءَ ڪسي پورينداسين.

الفت جو آواز اٿاري،
سڪ جو سڳڙو سورينداسين.

سانگيٽون جا سور مٽائي،
حال اندر جو اورينداسين.

گلشن سان جو ”گل“ هڻندو،
جيءُ انهيءَ جو جهورينداسين.

”منڙي امڙ“

منهنجي مڙي ماءُ پيءُاري،
توٽان هـردم ويندس واري.

ڪير ڏٺي تو مون ڪي هاليو،
ساه برابر آه سڀاليو.

منهنجي ننڍڙي جي پيءُاري،
تو پي جاگي رات گذاري.

منهنجي لڻ تو ننڍڙي ڦٽائي،
برڪا شفقت جي برساتي.

تنهنجا ٿورا ڪهڙا لاهيان،
جيئل ويٺو گهڻ ٿو ڪاڍيان.

تنهن جون پياريون پياريون ٻوليون،
مور نه ورن مڙيون لوليون.

تنهنجي ٻوليءَ تي سر ڏيندس،
تنهنجي لولي تي سر ڏيندس.

منهنجي دل ۾ تنهنجي الفت،
تنهنجي پيرن هيٺان جنت.

تنهنجا پير چمڪ لڻ مائتا،
منهن جا چپ رهن ٿا آڏا.

توسان قرب ونڊيندو رهندس،
”گل“ جان خوشبوءِ ڏيندو رهندس.

”اجرڪ پايو“

اجرڪ آهي شان اسان جو،
عزت عظمت مان اسان جو.

اجرڪ جي ڀڳ پياري پياري،
هائڻ پيارا هاري ناري.

پنهنجي ڪلهڙن تي لٽڪائي،
ڳيرو ڳاڙها اجرڪ پائي.

ڏاڍن کي ڏهڪائڻ خاطر،
ظالم جي دل ڳهائڻ خاطر.

سهنڻا ٺاڻي شير اچن ٿا،
مانجهي مرد مٿي اچن ٿا.

اجرڪ پائي سڀ سانگيائون،
مرڪن ويٺيون ديس ڏيائون.

سهنڻا اجرڪ هالن وارا،
رنگ ٻرنگي سهڻا سارا.

اچي نه تي ڳاڙهيون ڦلڙيون،
مهڪن ٿيون ڄڻ سهڻيون مڪڙيون.

اچا ٻڪا واھ وٺن ٿا،
ڄڻ نه ستارا چيچ وجهن ٿا.

اجرڪ ٻايون مان وڌايون،

پنهنجي شيءِ جو شان وڌايون.

مرڪن ۽ مرڪائڻ وارا،

مڪڙيون ”گل“ ورهائڻ وارا.

ٻارو ڪڏجي نغمو ٻايو،

”اجرڪ ٻايو، اجرڪ ٻايو“

”ريل راند“

ٽمون، ڪمون، ڪلو گوهر،
ماڻڪ، موتسي، جانو، جعفر.

علو احمد، دلبر ڍولڻ،
هار سيمڻي آسا ڪيڏڻ.

راجو، رحمون، رمزو آيو،
حامد حيدر حمزو آيو.

سڀني گڏجي راند رچائي،
رنگ برنگي ريل بنائي.

راجو ريل هلائڻ وارو،
موتسي ڪوڪ ليکائڻ وارو.

چڪ چڪ چڪ چڪ ريل اچي وئي،
لهڻ چڙهڻ جي ويل اچي وئي.

ٽمون ۽ لال جهنڊي ڦڙڪائي،
راجو ۽ جلدي ريل جهلائي.

آئي جڏهن ساڻي جهنڊي،
ريل هلي پوءِ ”ڪوڪو“ ڪندي.

پوئين ٽيمشن آئي آهي،
راجو ۽ ريل جهلائي آهي.

هرڪو لهندو ٻالڪ هائي،
راند وري هي ڪبي سڀائي.

"ماما چنڊ"

چنڊ سدائين چمڪي چمڪي روشن راه بنائي ٿو،
چانڊوڪي جي چانڊي هاري چوٽرن کي چمڪائي ٿو.

پنيس وارن جا گهر روشن راڻن سان ۽ بلبان سان،
رنگ برنگي راڻيون جرڪي جوت ورهائڻ جلون سان،
سرمائي سان ٻيٽو پنهنجي گهرجي سونه وڌائي ٿو.

هارين ۽ مزدورن جي گهر اونده رات جو آئي آ،
اوندهي کان مسڪينن جي دلڙي ڏس گهراڻي آ،
چنڊ غريبن جي گهر چمڪي تن جي دل وندرائي آ.

اپ تي ويهي رات سموري راجا راج هلائڻ وارو،
وات پلين کي خاموشي سان دير کڻي دڳ لائڻ وارو،
چور هجي يا ساڌ سپن سان پنهنجي ٽوڙ ٺپائي ٿو.

روئندا هالڪ ريجهائڻ لئه جرڪين ٿو ٻيو جائن ٿون،
هڪڙي مون کي پي ڏي ماما چنڊ ڀلا ڪا پائي ٿون،
مامو چنڊ سپن سان مرڪي موهي مست بنائي ٿو.

جيڪو هالڪ چنڊ جان جرڪي جڳ سڄو جرڪائيندو آ،
گل! جيئن ۾ هر دم سوڏي مان مشاهون پائيندو،
خلق سبب انسان برابرس عزت عظمت پائين ٿو.

" آس "

مولو مينهن وسائيندو شـل،

ترتسي باغ بنائيندو شـل.

بادل پرجي آيا آهن،

پرساتين جا سعيآ آهن،

سارنگ هي رنگ لايآ آهن،

اڄ ٿيا سانگ سجايآ آهن.

مالڪ عرض اگهائيندو شـل،

مولو مينهن وسائيندو شـل.

ڪاٿي وٺڻ ٿي ڪاٿي ساريون،

ڪاٿي ڪرنگهه ٿي ڪاٿي جاريون،

سمنڊ سنوارن ٿي جوڻ ناريون،

مرد مڙي پيا ڪن چوهاريون،

خالق خير ڪرائيندو شـل،

مولو مينهن وسائيندو شـل.

ٿر تي شل وسڪارو ٿيندو،

سبز وطن هي سارو ٿيندو،

ڪاٿي مال مٽارو ٿيندو،

دشمن جو منهن ڪارو ٿيندو،

ريڇ ڪري رنگ لائيندو شـل،

مولو مينهن وسائيندو شـل.

موسم مست ملهاري ٿيندي،

باغن منجهه بهاري ٿيندي،

ترتسي سرهي ساري ٿيندي،

گل ڦل ۽ گلزاري ٿيندي،

داتا درد مٽائيندو شـل،

مولو مينهن وسائيندو شـل.

”برسات“

برساتن جي موسم آئي مولا مينهن وساياءَ،
 اولهه توڻي اوڀر کان اڄ بادل ڀرجي آيا.
 ڪارا پورا بادل آيا ويس وسڻ جا ٻاڻي،
 ٿاري ٿاري ٿهڪي ٿي اڄ گيت خوشيءَ جا ڳائي،
 ڌرتي جو آهانهه ٺهري پيو ٿيڙا سانگ سڃاڻا.
 ٻارو ٻوڙو بوند وسي ٿي وهنجي ڀت ڪي ٺاريون،
 گرميءَ ۾ جي اڀريون آيون آرايون سي ماريون،
 گڏجي ڳايون گيت سڀئي مولا مينهن ملايا.
 سارنگ سنڀري آيو آهي ٿيندي ڌرتي سائي،
 ڏور ڏڪر ٿي ويندو، ڏيندو وڻ وڻ پوءِ وڏائي،
 موذي مرندا ملڪ منجهان جن ڏيهه سڄا ڏهڪايا.
 هاري ناري هرڙا جوئي ڌرتيءَ ڪي هر ڏيندا،
 هڪ هڪ ڏاڻي مان سو داڻا ڏيهر انن جا ٿيندا،
 ڪڇ ڪڍي مٿان ٿيندا جلدي ايندا سڪ جا ساڻا.
 رم جهم رم جهم رات سڄي ٿيون برسن ٿيون برساتيون،
 ڪنو ٿيون پي ڪجڪار ڪري ٿيون جهڙ مان پائن جهاتيون،
 ڳلي ڳلي هير ٿئي اڄ غنبر مشڪ ورهايا.
 پنهورن جي پڪڙن کي ٿو مينهن جو پاڻي ڌوئي،
 ٿوئا ائين ٿمن ٿا چڻ ڪا بيوهه ٿي پئي روئي،
 مسڪينن جا ڦاٽل ڪپڙا پاڻيءَ اڄ پسايا.
 رنگ برنگي انڊلٽ اڀري اوڀر کان ”گل“ آئي،
 مينهن به هاڻي موٽي ويندو ٿيندي اڄ ڦڪرائي،
 مالڪ جا لڪ ٿورا جنهن هي رحمت ريج وسايا.

”چولن وارو“

چولن وارو آيو ٻارو! چولن وارو آيو.
چولا کائي چٽي وارا پنهنجي جان بڻايو.

لوڻ مرچ کٽ انڙي ۽ واري چٽي واه بڻايو،
ساوا ڏاڏا، لونگ ۽ ڦوٽا ان ۾ خوب ملايو،
ڊوڙي جلدي چولا کائي پنهنجو خون وڌايو.

ساون مرچن وارا چولا چسڪي وارا آهن،
ڏاڏا ڇهرا کٽڙا کٽڙا چولا پيارا آهن،
پاڻ ته کائو چولا ٻارو ٻين کي پڻ ڪارايو.

يا سر گذڙي ناصر زلفي سعيد چولا کائو،
سڀي، گگلو، برفي پيڙا وسري وهندو ماڻو،
سنڌي گه ۾ چولن کي مون آهي خود پڇايو.

آڏي ۽ وارو پيالو کائي پنهنجو پيٽ ڀريندو،
هڪر چولا کائي ٻارو ٻيهر موٽي ايندو،
قسمت سان هي چولن وارو آه توهان وٽ آيو.

چولن کائڻ کان پوءِ ٻارو پڙهڻو ويهي پيارا،
علم پرائي ”گل“ جان خوشبوءِ ديس کي ڏيو دلدارا،
ديس اوهان جو آهي پيارا سنڌ سڄي سرمايو.

”پالش وارو“

پالش وارو آهيان ڪاڪا پالش وارو آهيان،
ننڍڙن هٿڙن سان ٿو ويٺو بوٽ وڏا ڇمڪايان.

آھ ”بلاسمر چيري“ واري پالش ڏاڍي پياري،
”ڪي وي“ پي آ بيشڪ جڳ ۾ پنهنجي نالي واري،
جيڪا ڇٽو مان ساڻي پالش بوٽن کي نه لڳايان.

پهريان صاف ڪري مان جوتن پالش پوءِ هٿان ٿو،
نازڪ برش کڻي پوءِ ان کي رڳڙو ڏئي رڳڙيان ٿو،
آخر ۾ ڪپڙي سان مهتي ان کي من بڻايان.

جيڪو منهنجي محنت ڏسندو راضي مون ٿي ٿيندو،
آڏي هڪ جي بدران مون کي روڪ رپو سو ڏيندو،
ڏاڍي محنت سان ٿو مان پي جوتن کي جرڪايان.

بابو منهنجو چرس چڪي ٿو آهي مڙس موالهي،
بيماريءَ ۾ کنگهندي کنگهندي کيسا ٿي ويس خالي،
سارو ڏينهن ڪمائي ٿو مان گهرجو خرچ هلايان.

صبح جو ساجهر ويندو آهيان مڪتب ڏي روزانو،
علم وڌي آ دولت ٻارو آهي خوب خزانو،
علم پرائڻ خاطر هر دم ويٺو درد پرايان.

هر هڪ بالڪ جي لٽ جڳ ۾ آهي علم ضروري،
آس اٿم هيءُ علم پڙهان مان آس ٿئي شل پوري،
گرميءَ سرديءَ ۾ محنت ڪان مور نه ٿو گهٻرايان.

پالش عجب نه آهي ٻارو محنت آ مرداني،
محنت واري کي گهٽ سمجهڻ آه وڏي ناداني،
همت محنت ڪوشش سان ”گل“ منزل نيٺ نه پايان.

” هاري جو پٽ ”

روز صبح جو اٿندو آهيان،
هاڻي ۽ سان منهن ڏوٽندو آهيان.

هٿ منهن ڏوٽي صاف ڪري پوءِ،
چـولي سان منهن اڳهندو آهيان.

ميرن ڦاٽل ڪپڙن ۾ مـان،
سردي هوڻي ڏڪندو آهيان.

پاروٽو پٽ ڏٺ جو چڪڙو،
آءُ امڙ کان گهرندو آهيان.

ماني ڪاٺي جلدي جلدي،
ڪم پنهنجي ڪي لڳندو آهيان.

ماني ۽ جي ڳنڍ ڏٺ جو لوٽو،
بابي جي لٽ ڪندو آهيان.

ٿڌڙي ڌرتي پير اگهاڙا،
روز ٻني ۽ تي هلندو آهيان.

بابي سان ڪڏ آءُ به گڏجي،
هر ٻني ۽ تي وهندو آهيان.

هار وڃن اسڪول ٻين جا،
آءُ سم ويٺو ڏسندو آهيان.

ٻارن جو سال ۱۹۷۹ع

ٻارن جو هي سال چون ٿا،
ٻارن جو ٿا سال ملهائون.

ڪارا ڪارا ڪپ ۾ وهنتل،
منچر ڪپ تي ڪوجها ٻار،
ڪڪين هاڻا حال جني جا،
واري هاڻا تن جا وار،

پاڻي ۾ ٿا تڙڪن ويٺا - سرديءَ ۾ ٿا تڙڪن ويٺا،
ڇا هي سال انهن جو پي آ - جيڪو سال ملهائون ٿا پيا.

پنهنجي ڏٻري ٻانه ڊگهيڙي،
واڻهڙن ڪان خير گهرن ٿا،
ڦٽ پائڻ تي ننڍڙا ڇوڪر،
پيٽ بکئي جي ڪاڻ رڙن ٿا،

سارو ڏينهن سڙن ٿا ويٺا - ڪاڙهي منجهه ڪڙهن ٿا ويٺا،
ڇا هي سال انهن جو پي آ - جيڪو سال ملهائون ٿا پيا.

ڇو واڻي تي ننڍڙا ٻالڪ،
ايندڙ موٽر ڏي ڊوڙن ٿا،
اڳيان وارو شيشو جيڪي،
پنهنجي ڪپڙن سان اگهن ٿا،

ڪوئي تن کي خرچي ڏئي ٿو - ڪوئي تن کي ڇڙي ڏئي ٿو،
ڇا هي سال انهن جو پي آ - جيڪو سال ملهائون ٿا پيا.

” اڻو پيا جا ٻار ”

” اڻو پيا ” جا ٻار نماڻا،
 مانيءَ جي لئڻ سي ويڳاڻا،
 سڌڪي مانيءَ پور گهرن ٿا!
 پيٽ بکي جي لئڻ تڙوڻ ٿا!!
 بک جو ديو انهن جو سارو،
 سرڪي، سرڪي،
 رت چوسي ويو!
 ڪونه ملي ڪا ممڻا تن کي،
 کير بنا ماڻن جون،
 چانئون،
 ساريون آهن ڇڇڙا ٿي ويون،
 پيٺر بک مان ماندا ماندا،
 ڪهڙو پيار،
 بچن کي ڏيندا؟
 ٺوٺ چين سان،
 چمندا ڪنهن کي؟

” اڻو پيا ” جي رستن تي سؤ
 ننڍڙا ننڍا لاش رلن ٿا،
 اپ ڏي پنهنجا نيڻ ڪڍي،
 چڻ ” پالڻهار ” کان،
 ڏوه پچن ٿا!
 پاڪ ڏسن ٿا!!
 پنهن جا ننڍڙا هٿڙا ڪولي،
 مانيءَ پورو چڻ نه گهرن ٿا،

ماءَ جي ڪوسي ڳوڌ ڪهرن ٿا |
 بابا جو سي پيار ڪهرن ٿا !!
 ڪير انهن کي ڳڻ
 لائيندو ؟
 لاش اڳهاڙا ڪفنائيندو ! ؟
 معصومن کي دفنائيندو ؟ !!
 اڻوڀيا جا ٻار نماڻا !!
 مانيءَ جي لٽ سي ويڳاڻا !!

”چنڊ چانورن جي ماني“

بکيو ٻار چنڊ کي ڏسي چلولو ٿي،
 چوي ٿو پيو ماءُ پنهنجي پڪاري،
 امان او امان ڏس ته هو،
 آسمان تي،
 فرشتن ڇڏي آه ماني بيهاري،
 اها ”چانورن جي پڪل سوک ماني“
 ڏسي بک وٽر امڙ تي ستائي،
 امڙ جود (جلد) ڪرتون،
 وٺي آءُ ڪنهن کان وڃي ڊوڙ ٻائي،
 ڪا ڏاکڻ ته ان تي چڙهي پوءِ،
 اچان، چانورن جي اها مانڙي،
 مان ته لاهي.
 بکيل اديءَ ساڻ گڏ آءُ ويهي،
 اها چانورن جي پڪل سوک ماني
 رکي ٿي، بنا ٻوڙ جي ٿي،
 ٿو ڪاوان،
 گهڙيءَ لاءِ دوزخ اندر جو اجهايان،
 ڏسي چلولو لعل پنهنجي کي بک ۾،
 دڪي ماءُ دڪ جي
 ڏهن ۾ لهي وئي،
 اگهي پنهنجا ڳوڙها ۽ سڌا لڪائي،
 چوي ٿي
 منا پٽ ! ”ڪٿي آه ماني؟“
 چري پٽ !!
 ”اهو چنڊ آهي!
 اهو چنڊ آهي!“

پـولـيو

پوليو ڪيڏو ظالم آن تون-!!

تو کي قياس،

ذري پي ناهي! تنهنجي دل ڪا! پتر آهي!!

ننڍڙا ٻالڪ

نازڪ گلڙا،

باه ڏئي ٿو ساڙين وينو،

لعن کي تہ لتاڙين وينو،

سهڻا گلڙن جهڙا ٻالڪ

تن کي تون لاچار ڪرين ٿو،

مڪڙيون لامن کان ٿو ٽوڙين،

ٻارن جي نازڪ چنگهڙن جو،

رت ٽپوڙي،

خوني دل کي خوش ڪرين ٿو،

ڪيڏو تون ڏس پاپ ڪرين ٿو،

لولا لنگڙا،

ننڍڙا ٻالڪ تنهن جي ظلم جو زخم،

کٽي هن ڌرتيءَ تي،

ٿا ريڙهيون هائڻ.

تنهنجا ڳڻ ڏس وينا ڳائڻ.

پوليو ظالم! پوليو ظالم!!

پوليو ڪيڏو ظالم آهي-!!

پوليو ڪيڏو ظالم آهي-!!!

”مجبوري“

جهڙو چوڪر رستي ۾ ڏس - رلندي رڙهيون پائي وينو،
ايندي ويندي جي اڳيان سو - ٻالڪ ٿيو ٻاڏائي وينو.

”ڪهل ڪيو ڪا مون تي ڪاڪا،
گهر منهنجي ۾ آهن ڦاڪا،
پيت بڪيو ۽ انگ اگهاڙو،
ورنابو هي منهنجا واکا“

هرهڪ واتھڙو جي هٿ ڏي - ويچارو واجهائي وينو،
ايندي ويندي جي اڳيان سو - ٻالڪ ٿيو ٻاڏائي وينو.

”مل جي مالڪ ڪهڙيون هوليون،
مزدورن تي چوڙيون گوليون،
بابو بدمعاشن مارايو،
رهزن ساريون راهون روليون،“

آب اڪين ۾ آڻي ادڙو - پنهنجا سور سٺائي وينو،
ايندي ويندي جي اڳيان سو - ٻالڪ ٿيو ٻاڏائي وينو.

”ماءُ ڪراڙي دردن ماري،
موت کٽولي تي ويچاري،
ڪير دوا لاءِ دولت آڻي،
ڪونهي ڪا هڪ ڪوڏي ڪاري،“

درد ڀريو هي دل جو دفتر - دنيا سان دهرائي وينو،
ايندي ويندي جي اڳيان سو - ٻالڪ ٿيو ٻاڏائي وينو.

”ڪهاڙهي مونءَ وارا سائين،

مون تي جيڪر پيال پلائين،

پنهجن نفلين پچڙن صدقي،

انگ اڪهاڙو جي اوڍائين.“

نفلن هٿا ننگر جوڙي - لوڪ اڳيان لپلائي وينو،

ايندي ويندي جي اڳيان سو - پالڪ ٿو ٻاڏائي وينو.

” اُس ۽ چانوَ ”

هڪڙو ٻالڪ روئڻي ويٺو،
 ڪپوڙهن سان منهن ڏوڙي ويٺو.

فت پاتڻ تي هٿ ڊگهيڙي،
 ايندي ويندي ڏي واجهائي،
 هڪڙي ڏه پئسيءَ جي خاطر،
 ٻالڪ ويٺو ٿو ٻاڏائي،
 ڪپوڙها ڪپاڙي پنهنجي منهن تي،
 موتين مينهن ساڻي ويٺو.

ٻارو هي پي ٻالڪ آهي - ٻارو هي پي ٻالڪ آهي.

هڪڙو ٻالڪ مرڪي ويٺو،
 واکر ٽي ٿو مرڪي ويٺو،
 ننڍڙا ننڍڙا پير ڊگهيڙي،
 واکر ڪي هو ويٺو سوري،
 سونن جهان واريون پنهنجون،
 ننڍڙيون چنگهڙيون ويٺو لوڏي،
 پنهنجن مڙن ٽهڪن سان هو،
 مرڪي من بهلائي ويٺو.

ٻارو هي پي ٻالڪ آهي - ٻارو هي پي ٻالڪ آهي.

”ٺمونءَ جو خواب“

ٺمون شرارتيءَ جو احوال ٿو ٻڌايان،
ٻارو اوهان کي ان جي هڪ ڳالهه ٿو ٻڌايان.

هڪ ڏينهن راند کيڏڻ ٺمون ويو شهر دي،
ٿي رات وٺي مگر هو موٽيو نه پنهنجي گهر ڏي.

ٿيو ان جي مائٽن کي پوءِ انتظار ڏايو،
بابو سندس به ٿي ويو بس بيقرار ڏايو.

مائٽس به روئي روئي ٻڃڙو ڪري پڪاريو،
نانسي سفور خاتونءَ پڻ ڏوهڻو سنڀاريو.

پاڻس به کيس گولهيو ڏايو وڃي شهر ۾،
پرڪهن ڪو ٺٺ ٿي آيس ڪٿي نظر ۾.

ٺمون گهمڻ ڦرڻ ۾ مصروف ٿي ويو هو،
گهر گهاٽ تنهن نذر کان وسري صفا ويو هو.

رانديڪڙن جو هٿڙو بازار ۾ ڏٺائين،
رانديڪڙن وٺڻ جو ويچار پوءِ ڪيائين.

ان، شينهن، کانءَ، جهرڪي، ڏانڊن پلن جو جوڙو،
تن مان خريد ڪيو هن جادوءَ جو هڪڙو گهوڙو.

آڏي پري ٿيو هو گهوڙي سوار جلدي،
چاٻي ڏئي چڙهي ٿيو نڪڙو تيار جلدي.

واڳن کي ساه آئي گهوڙو مٿي آڏاڻو،
رفتار ڪي ڏسي پوءِ ويچارڙو ڪماڻو.

هڪ منٽ ۾ اڌامي گه-وڙو رسيو هـوا ۾ ،
پاڻـو ٽـمڻ کـي ڏاڍا آيا پگهر فضا ۾ .

هٽڪار سان هوا ۾ گهوڙي ڏنو جو جهٽڪو ،
اڌڙي ٽمونءَ هوا مان ڌرتيءَ مٿان ڪيو پٽڪو .

ٽمونءَ شرارتيءَ پوءِ ٻوڪڙ ڪري رنو ٿي ،
هڏ گڏ غريب جو چڻ سڀ سور سان چنو ٿي .

اڪڙي ڪلي ويس ۽ هو چو ڏسي سنڀاري ،
هند جي مٿان ڏٺائين پوءِ پاڻ ڪي نهاري .

دانهن نسي آيا ڊوڙي گهر جا سڀئي پائي ،
هرهڪ ڪٿي ٽمونءَ ڪي گيراڙڙي پوءِ پائي .

ٻارو نه آ حقيقت آهي هي خواب سيارو ،
ٽمونءَ شريـر ڪلهه ڪيو هـو ننڊ ۾ نظارو .

” راڻي باغ جو سير ”

هلي ٻار اڃ ” باغ راڻي ” ڏسون،
 پڪي، جانور جوہ ان ۾ پسون.
 ڏسو ڀولڙا ٿا نچن ۽ ڪڏن،
 اوهان سان ملڻ جي هو ڪوشش ٿا ڪن.
 شرارت جا پتلا اٿو ڀولڙا،
 گهرن ٿا اوهان کان مٿا ٽولڙا.
 بير شير پڇري ۾ بيٺا اٿو،
 ٻچا تن جا ڀر منجهه ويٺا اٿو.
 ڏسو هو ٻريان رڇ رڙي ٿو پيو،
 رڙي پنهنجا ساٿي سڏي ٿو پيو.
 نهاري ڏسو ٻار هوڏي ذرا،
 پٽن سان بيٺو اٿو زيڙو-را.
 وري هن طرف ڏي نهاري ڏسو،
 توهان کي ٿي ڪوپل پڪاري ڏسو.
 پڪين واري پڇري ڏي هاڻي هاو،
 انهن کان به احوال پيارا پڇو.
 ننگاهن سان هوڏي ڪيو هڪ نهار،
 گهمڻ ٿيون ڪري ڪيئن هر ٿيون قطار.

بنگالي مٺو ٻول ٻولن پيا،
 اوهان سان اهي حال اورن پيا.
 ڏسو مٺو مرڪي پيو ٿو هلي،
 وري ٻيل نازن سان پيمي ٿلي.
 گهميا سين ڪهڻو هاڻ ساهي پتيو،
 ويهي باغ ۾ هاڻ ڪاڻو پيو.

”پڻاڏي“

هلو ٻار هاڻي گهمڻ ٿسا هلون،
 پٽائي جو روضو ڏسڻ ٿا هلون.
 پٽائي نه سنڌڙيءَ جي سرهاڻ آ،
 پٽائي سچاڏي سنڌي ڪاڻ آ.
 پٽائي وطن جو آ شاعر سچو،
 پٽائي چيو ”سچ پاسي اچو“.
 سچو هر پٽائي جو فرمان آ،
 رسالو پٽائيءَ جو قرآن آ.
 پٽائي جي پٽ آه سهڻي سچي،
 ڏسي جنهن کي جنت نعي ٿي لڄي.
 پٽائي جو هر بيت شهڪار آ،
 پٽائي امر لوڪ فنڪار آ.
 وطن ۾ ٿئي ڪونه ڪوئي ڏڪر،
 هجي سنڌ ۾ شل سدائي سکر.
 ڏکيو ڏيهه ۾ ڪونه ڏيهي هجي،
 سدا مينهن مرڪن مندو پيو وسي.
 ڏڪاري ٿين ڏيهه مان سڀ فنا،
 ڏسان ڪين ڪڏهن مان جهانگي جهنا.
 پٽائي وطن کي دعا ٿو ڪري،
 سندس ئي سھاري ٿو ٻهڙو ٿري.
 ڀري جهول ”گل“ ٿو ورهائي پيو،
 سچا ٻول سائين ٻڌائي پيو.

”لاڙڪاڻي جو سير“

لاڙڪاڻي ۾ هلون ٻارو گهمڻ،
رنگ قدرت جا عجب جهڙا ڏسڻ.

لاڙڪاڻو ڪوئجي ٿو اڃ مگر،
وقت ماضيءَ ۾ هيو سو چانڊڪو،
لاڙڪن ۽ چانڊين جون ذاتيون،
هت هيون آباد منهنجا دوستو،

پوءِ ٻيون قومون هتي آيون رهن،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

لاڙڪاڻو آ منڊي واپار جي،
هت وڏو واپار ٿيندو ٿو رهي،
مال، ان، سبزي، لٽو، ميوو هتي،
ٻاهران ايندو ۽ ويندو ٿو رهي،

ڪوڙ تاجر ٿا اچن سودا ڪرڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

لاڙڪاڻي ۾ عجب باغات آ،
آ فضا هتڙي سدائي ٻار بهار،
جي هئا اڳ ۾ ”نجر“ ۽ ”ڪيان باغ“،
اڃاهي سڏجن ”جناح“ ۽ ”ذوالفقار“،

ڪوڙ پونئرا ٿا اچن ڪلڙا چمڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

آءُ ”سيمو“ جي ۽ ”جيس“ جي بزار،
ٿو هلي واپار هتڙي صبح شام،

ٻيون به بازارهون عجب جهڙيون هتي،
رونقون جن جون ڏسي ٿو خاص و عام،

پاڻ پي هلبو سي بازاريون گهمڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

هو ڏسو ”شيخاڻو جو يادگار“
دور کان پنهنجون ڏسي ٿو عظمتون،
ساڻ ان جي هي ڏسو ”المرتضيٰ“
ڪنهن زماني ۾ هيون هت رونقون،

ڪيتريون هستيون هتي آيون جهڪڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

ٽئينڪ واري چوڪ کان ٻارو لڙي،
”مصطفيٰ پاشا“ جو ٿاور ٿا ڏسون،
باقراڻي روڊ کان پيادل هلي،
چوڪ پاڪستان وارو ٿا گهمون،

واپسيءَ ۾ ٿا هلون ”رائل“ ڏسڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

”چانڊڪا“ نالسي وڏو ڪاليج آ،
ڊاڪٽر جنهن ۾ پڙهڻ ٿا نوجوان،
عام اخلاق سان سينگار جي،
ملڪ جي خدمت ڪنداسي بي گمان،

ٻيا به ٻاڪ ڪيترا ايندا پڙهڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻارو گهمڻ.

[۵۲]

واھـوا نـاڻـي بـنا اڄ ٻـارڙا،
لاڙڪاڻو ساء سڀاڻو گهميا،
منٽ ۾ ”گل“ سير ٿيو سنسار جو،
مفت ۾ ٻـالڪـه گهمي گهر موٽيا،

هـان آرامي ٿـو و ۰ هنجڻ سڄڻ،
لاڙڪاڻو ٿا هلون ٻـارو گهمڻ.

”سکر“

اچو ته ٻارو آڻه اوهان کي سکر جو شهر گهمايان،
چند گهڙين ۾ خيالي گهوڙي تي ٿو سير ڪريان.

ٻارو هيءُ سکر آ پيارا شهر سڄو آ پيارو،
معصومي مونياري جو آ وڻندڙ واه نظارو.

هو سکر بهراج ڏسو ٿا چاهه ونگڙن واري،
لنسدائون هل پسي آهي وڻندڙ واه پياري.

اڌ گولي هل لوهن نوڙن سان ٻڌل ٿي ڏسجي،
لب-مهران کان سنڌوندي واه عجب ٿي پسجي.

وڃ درٻاره ۾ هوڏي ڏسجو ساڻو ساڌ جو ٻيلو،
جون مهيني ۾ لڳندو آ ٻارو هٿڙي ميلو.

مسجد منزل گاه به آهي ان جي سونه سراسر،
تاريخي پس منظر ۾ ان جي گاهه برابر.
آدم شاه جي ٽڪري پي ٿي ڏورئون ڏيک ڏسائي،
تاريخي اهڃاڻ برابر پنهنجو پاڻ پسائي.

جيئي شاه بخاريءَ جو هو ساڻو گنبذ ڏسجو،
نوري نور نظارو نرمل هائ هلي هت پسجو.

بسڪوئن جي آهي هٿڙي مل وڏي هڪ ٻارو،
جنهن جي تازن بسڪوئن کي کائي ٿو جڳ سارو.

ڪيئي شاعر ليکڪ هٿڙي پيدا ٿيا هن ڄاڻي،
تن مان هڪ تاريخ نويس هو شان ڀرڍو ”شيدائي“.

ٻيا ٻئي ماڻڪ موتي آهن ذات ذاتي هت ڏاهيا،
 جن جي لکڻين سان اچي ويا ويرين کي راتاها.
 ”شيخ اياز“، ”فتح ملڪ“، ”راز“، ”ادل“، ”گل“، آهي،
 جيڪي علمي ادبي خدمت ڪن ٿا سندرا ساڻهي.
 آه ”رشيد پٽي“ ٻئي هتري شهر سکر ۾ پيارو،
 سنڌي ادبي سنگت جو هو سيڪريٽري اڳ ۾ هارو.
 ڪين ڀريو سون پئسو ڏوڪڙ مفت گهمياسون هارو،
 شهر سکر جو سڀر اوهان کي ”گل“ ڪرايو سارو.

”سيوهڻ“

سيوهڻ شهر گهمڻ لڻ ٿيو تيار ٻار جلدي،
 خيالي جهاز تي ٿيو مٽڙا سوار جلدي.
 داتا جي آه نگرِي، شهباز جو شهر آ،
 سيوهڻ شهر تي وسندو رحمت سندو ڪڪر آ.
 سيوهڻ شهر جي آهي قسمت ڏسو نرالي،
 هن ڳوٺ ڪي ڏني آ شهباز لال لالي.
 اوچو علم پري کان جهلڪار آهي ڏيندو،
 شهباز جي ڪرامت آ ڏور کان ڏسيندو.
 هوڏي ڏسو مهڙ ۾ در سون جو لڳل آ،
 ڪنهن نيڪ دل جو نالو ان در تي اڪريل آ.
 خاموش آه ليڪن در ٿو ڏسي ڪهاڻي،
 ڪلهه جي سا ڳالهه آهي ٿي ڪانه آ پراڻي.
 سرمست ”سيد علي“ آ شهباز جو منهنجو،
 هن مست جي قبر آ دروازي جي برابر.
 پهريون، وزير جي ٿا ٻارو ڪريون زيارت،
 پوءِ بادشاهه ڏي ٿا ڪريون هلڻ جي همت.
 ”عالم چنو“ به آهي درگاهه جو مجاور،
 ساري جهان ۾ آ انسان هي قداور.

سيوهن شهر جو آهي انسان هي نرالو،
دنيا سڄي ۾ آهي مشهور جنهن جو نالو.

ساڍن اٺن فوٽن کان ”عالم چنو“ ڊگهو آ،
آجيترو قداور ايندو وري سگهيو آ.

هت ”بودلي سڪندر“ جي پڻ مزار آهي،
شهباز لال جو هي خدمت گذار آهي.

هوڏي ”جمن جتيءَ“ جي آهي قبر پيارا،
جنهن جي قبي جا آهن اڌ کان ڊٿل منارا.

هن مقبري جي ڀرسان آ ڍنڍ جو نظارو،
نالو ”ارل“ وٺن ٿا هن ڍنڍ جو پيارو.

”دودو فقير“ آهي جنهن جو لقب ”حقاني“،
حاصل هئي انهيءَ کي مرشد جي مهرباني.

”دودو“ ”جمن“ پيا هي ”سرسٽ“ ۽ ”سڪندر“،
چڻي ڇڏن ٿي راضي شهباز هو قلندر.

شهباز لال جا هي چارئي وزير آهن،
مشهور ملڪ اندر تن جا نظير آهن.

هاڻي هلي گهمون ٿا هو ”لال باغ“ ٻارو،
آهي ڪرامتن جو جاتي عجب نظارو.

هو ”چوٽيئي“ پري کان ٻارو نظر اچي ٿي،
تاريخ جي ڪهاڻي سا دور ڪسان ڏسي ٿي.

”چرٻٽ“ هيو هتي هتري ”هنود“ ٻارو،
تن جي ستم کان ٿيو هو مجبور شهر سارو.

”شهباز“ جي دعا سان ظالم تباه ٿي ويا،
 رحمت سندا ڪڪر پوءِ هن ديس تي وسي ويا.
 آباديون ٿيون ۽ سهڻا ٿيا نظارا،
 هر هنڌ گونججي ويا شهباز جا نظارا.
 مندرتيءَ جي سونهن آهي سيوهڻ جو شهر پيارا،
 هن پونءِ جا سلامي آهن سدا ستارا.
 پئسي پڙڻ سواءِ اڄ سيوهڻ گهمياسون ٻارو،
 مقصود ”گل“ گهري ٿو ڪيڏو اوهان کي پيارو.

”ستارا“

هي نونهال ننڍڙا، هي ڇمڪندڙ ستارا،
اڳتي هلي سي ٿيندا هن ديس جا سهارا،
تعليم ۽ هنر سان سينگارجي جو ايندا،
ٿيندا پوءِ هن زمين تي جنت سندا نظارا.

”امانت“

شاگرد - قوم جي آهڪ قيمتي امانت،
واجب امان تي آهي ان جي ڪرڻ حفاظت،
هن ديس جا محافظ معمار ٿي سي ايندا،
هر يقرار دل جو پيچي قرار ايندا.

”ننڍڙا“

هي ننڍڙا ننڍڙا ٻار اسان جي قوم سندا معمار اٿو،
پيارا گل هي گلشن جا سيني جي گلي جا هار اٿو،
سي خوشبوءِ کوڙ کنڊيريندا ۽ اس وطن کي سي ڏيندا،
هر دل جا دلبر دل وارا هي ملڪ سندا معمار اٿو.

”سچ“

سدا شان سچ جو وڌائي ٿو سچ،
وڏي مرتبي تي رسائي ٿو سچ،
اهو ٻار سچ کي لڳي ٿو پيارو،
جو سچ کي سدائين ٻڌائي ٿو سچ.

” محنت ”

محنت ڪري ٿو جيڪو سو ڪامياب ٿيندو،
 علم و ادب پرائڻي سو آفتاب ٿيندو،
 سستي ڪندو جو ٻارو اسڪول ڪين ويندو،
 اڳتي هلي دنيا ۾ ڏاڍو خراب ٿيندو.

★ لوڪ ڪهاڻي ★

”پرپر پري ۽ ڪاڻو ديؤ“

هڪڙي لوڪ ڪهاڻي ٻارو ٻڌجو اڄ ڪن لائي،
آءُ اوهان کي وندرائيندس هاڻي ڪـالهم ٻڌاڻـسي.

هڪڙو ”ڪاڻو ديؤ“ هيو ڪنهن ديو ننگر جو واسي،
پرپر پريءَ کي پڪڙي ظالم ديو بڻايو داسي.

پرپر پري هئي نازڪ ننڍڙي سندر ڏاڍي سهڻي،
سونن وارن واري پياري، وٺندڙ ۽ من مهڻي.

”ڪاڻي ديؤ“ جي قيدن بڻجي پرپر پري جو آئي،
ويچاري مجبور بڻي ۽ ڪوندر ۾ گهٻرائي.

سڏڪي سڏڪي ڏينهن ڪٽي ۽ رات گذاري روئي،
”پرپر پريءَ“ جي واهر وارد ڪونه هيو هت ڪوئي.

تهه خانسي ۾ قيد ڪري راڪاس آڏامي ويندو هو،
آدم ذات جا ٻچڙا زوريءَ ديؤ کڻي هت ايندو هو.

ننڍڙن ٻارن کي ماري پوه تن جو ماس پٽيندو هو،
ڏاڻن ٻچڙا ننڍڙا ڪاڏسي پنهنجو پيٽ ڀريندو هو.

مائن جون سؤ جهوليون خالي ڪاڻي ديؤ ڪيون هون،
ممتائون سؤ سڏڪي سڏڪي ڪيئي هت ميون هون.

”آدم زادن“ گڏجي سوچيو ديؤ هڻي ٿو ڌاڙا،
ڪاڻي ديؤ ڪيا هن خالي ڪيئي پنهن جا پاڙا.

سڀني سوچيو ڪاٿي ڪي فتلام ڪيو اڄ گڏجي،
هڪ ٿي رهندا ڳوٺاڻن انجام ڪيو اڄ گڏجي.

پالا بڙڇيون تيز ڪري سڀ سنڀري وينا ساڻي،
عهد ڪيائون ماريئداسين ”ظلم جو مڪنو هاڻي“.

هوشيارِيءَ سان هيڏي هوڏي جوڌا جنگ لڪي پيا،
”ڪاٿي ديؤ“ جي راه نهاري تن جا نيل ٽڪي پيا.

آڏيءَ رات فضا ۾ هڪو چن طوفان مچي ويو،
سڀني سوچي سنڀري پيا ”ڪاٿو ديؤ“ اچي ويو.

ٿوري دير کان پوءِ اچي راکاس لٿو هت جاڻسي،
سڀني گڏجي پالا ڪوڙيس دير نه ڪيائون ڪاٿي.

حملي ٿيڻ سان هوش هليا ويس زخمي ٿي پيو ظالم،
پوءِ فضا ۾ رازيون ڳونڊيون هيٺ ڪري پيو ظالم.

”ڪاٿو ديؤ“ پڇي ويو واپس جلدي پنهنجي ديري،
سڀني جوان پٺيان پيا ڪاهي ”ڪاٿي“ جي واهيري.

نهم خاني جي درتي پهچي ”ڪاٿو ديؤ“ ڪري پيو،
ارڙن انسانن جو هاڻي وارو چن نه وري پيو.

پالن بڙڇين سنگين سان ”ڪاٿو ديؤ“ ڪٺائون،
ابهه انسانن جو ويڙي ماري مات ڪيائون.

ڦٽڪي ڦٽڪي نيٺ مري ويو ظلم ستم جو بائي،
پوءِ خوشيءَ جي جلوي سان پئي بهڪي هر پيشاني.

نهم خاني مان روئڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو،
جنگ جوانن جو من ٿوري دير جي لئه گهٻرايو.

چند مجاهد تهه خانسي ۾ هيٺ لهي ٻوه آيا،
 تهه خاني جي ڪوٺيءَ جا ٽن ڪلف ڪوڙا ڪيرايا.
 ”پریم پري“ هڪ ڪنڊ ۾ وينل هيٺي حال ڏٺائون،
 قرب محبت سان ٻوه تنهن کي چوري چپ چيائون.
 ”ڪاڻو ديؤ“ ڪسي ويو آهي، تنهن جا بند ٽٽي ويا،
 غم ڪوندر جا ڏينهن ڏهاڙا سارا هاڻ ڪٿي ويا.
 ”پریم پري“ احوال ٻڌي ٻوه گل جان سانه ٽوڙي
 مرڪ جي مڪڙي تنهن جي مڪ تي منتن منجهه ڪڙي
 ”پریم پري“ آزاد ڪرائي جوڌا واپس موٽيا،
 ڪيپ ڪٿي زنجير ڪٽائي جوڌا واپس موٽيا.
 ڪوٺ سڄي ۾ سهرا بنرا جيڏين گڏجي ڳايا،
 ٽالهه ڪٿيءَ جا مٿڙا ٺاهي پوڙهين پاڻ ورهائيا.
 ڳوٺ سڄي ۾ ميلو ٿي ويو گهر گهر ۾ ٿي شادي،
 آزاديءَ جي گيتن سان ٿي ڪونجي اڃ آبادي.
 هر هڪ دل ۾ الفت جا ”گل“ اڀرڻ وارا آهن،
 ڏيهه سڄي ۾ گيت خوشيءَ جا ٻڌجڻ وارا آهن.
 قرب محبت الفت سان سڀ گڏجي گهاريو ٻارو،
 ايڪي منجهه سمايل آهي راز بقا جو سارو.
 ڏي ڏمر جي پاڙ پٽ لڻ لڻ اٽڪو آهي ضروري،
 ”ڪاڻي ديؤ“ پریم پريءَ جي ڳالهه ڪيائون پوري.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، پڙهندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪُندڙ، پاڙي، ڪاڻو، ڀاڄوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَنن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پئاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي ھمٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا،
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهچن ٿا،

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڌ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل . پَنَ The Reading Generation